

JK bör inte få mer att göra

13 november, 2013

– JK kommer att få mer att göra. Justitieminister Beatrice Ask har stora förväntningar på regeringens förslag att sänka gränsen för allmänt åtal vid förtalsbrott.

Förhoppningen framfördes närmast som en anmodan från justitieministern riktad till JK, Anna Skarhed, vid ett seminarium i Riddarhuset i slutet av oktober. Seminariet arrangerades för att uppmärksamma att det i år är 300 år sedan Karl XII inrättade "rikets högsta ombudsman", Justitiekanslerämbetet.

Regeringen vill ta bort kravet att det ska finnas "särskilda skäl" för att det allmänna ska gripa in och processa åt en enskild som ansett sig utsatt för förtal. Det ska i fortsättningen räcka med att det anses "påkallat från allmän synpunkt" för att staten ska göra avkall på huvudregeln att förtalsmål ska drivas av enskilda mot enskilda och inom yttrandefrihetsgrundlagarna enskilda mot massmedierna.

Förslaget är undermåligt underbyggt. Det bygger på lösa antaganden som emanerar från Yttrandefrihetskommittén och främst dess ordförande Göran Lambertz. I jubileumsboken, *Justitiekanslern 300 år*, förklarar Göran Lambertz att antalet åtal kommer att väckas "lite oftare än i dag". Någon genomgång av de åtal JK väckt eller de anmälningar där JK avstått från att väcka åtal gjorde inte kommittén.

I jubileumsboken har Göran Lambertz svårt att hålla tillbaka sin besvikelse över att Yttrandefrihetskommittén inte gick än längre i att sänka tröskeln för allmänt drivna förtalsmål. Han beskriver politikerna i kommittén som "kraftlösa" och vid en debatt arrangerad av Utrikesdepartementet i början av oktober förklarade han att politikerna visat att de har en välkalibrerad politisk kompass men saknar en social kompass. De vågade inte gå emot medierna utan vek ned sig och offrade integritetsintresset i rädsla för negativa kommentarer.

Det var ingen i kommittén som tog lätt på integritetsfrågan. Förutom hos några var ståndpunkterna inte fixerade från början. Diskussionen kännetecknades av ett sökande efter en rimlig avvägning mellan yttrandefrihetsintresset och integritetsskyddet.

Av Göran Lambertz beskrivning framstår det som om kommittén inte förstod frågans betydelse och närmast bara ägnat den ett mer förstrött intresse.

Av kommitténs 92 promemorior handlade inte mindre än 18 enbart om integritetsskyddet. De belyser frågan ur en rad synvinklar. Det gäller bland annat förhållandet mellan svensk rätt och Europakonventionens bestämmelse om integritetsskydd. Kommittén lät också göra genomgångar av hur webbplatser med utgivningsbevis och de medier som ingår i det pressetiska systemet beaktar enskildas integritet. Sammanställningar från Datainspektionen inhämtades också.

Regeringskansliet var inte överksamt under arbetet. Bland annat beslutade departementet att förstärka expertgruppen i kommittén och i november 2011 utsågs en jurist från justitiedepartementets straffrättsenhet för att driva på frågan om integritetsskyddet.

Kommittén tog fram och diskuterade inte mindre än fem olika varianter av hur en integritetsbestämmelse skulle kunna utformas. När inget av förslagen visade sig vara tillräckligt bra beslutade kommittén att anlita en av landets främsta experter inom straffrätten, f.d. justitierådet Dag Victor, för att försöka hitta en lösning. Därmed fanns ett sjätte förslag med tillhörande författningskommentarer på kommitténs bord.

Även integritetsskyddskommitténs ordförande Olle Abrahamsson, f.d. domaren i EU-domstolen Stig von

Bahr och f.d. rättschefen vid Utrikedepartementet och Sveriges ambassadör vid Europarådet Carl Henrik Ehrenkrona engagerades för att ge sina synpunkter. Därtill togs en särskild rapport om förhållandet till EU-rätten.

Kommittén hade ett omfattande och allsidigt underlag. Rapporterna och undersökningarna liksom utkastet till lagtext diskuterades och ifrågasattes vid flera sammanträden inom hela kommittén men även separat med de 14 experterna. Integritetsfrågan var också föremål för överläggningar i olika partikonstellationer bland kommitténs ledamöter, drogs i riksdagsgrupperna och diskuterades även över utskottsgränserna. Beslutet sköts upp för att ge utrymme för ytterligare funderingar och utredningsåtgärder.

Besvikelsen hos vissa i kommittén gick formligen att ta på när majoriteten efter alla överväganden och trots starka markeringar från ordföranden och departementet avisade införandet av ett integritetsbrott i yttrandefrihetsgrundlagarna. De nedröstade vädjade om att få något annat i stället och trots obefintliga övervägande beslutade kommittén att föreslår att kravet på "särskilda skäl" skulle tas bort. Det skulle gälla inte bara för webbpubliceringar som faller utanför yttrandefrihetsgrundlagarna utan även inom det område där JK är ensam åklagare. Det var en olycklig politisk kompromiss.

Under sin tid som JK valdes Göran Lambertz att driva skådespelaren Mikael Persbrandts sak mot Expressen. Tidningen hade felaktigt hävdade att skådespelaren varit intagen på alkoholklubb. Expressen dömdes för förtal.

Publiceringen beskrivs av f.d. Justitieombudsmannen Hans-Gunnar Axbergers i JKs jubileumsbok som "ovanligt nedrig". Men från rättslig synpunkt finner han att motivet för att väcka allmänt åtal gränsar till "känslösamt" och öppnar för "personligt tyckande". Det skulle undergräva förtroendet för JK och ämbetets förmåga att seriöst sortera bland enskilda som anser sig förtalade och vill att samhället ska göra deras sak till sin.

Persbrandtåtalet får ses som ett avsteg från principen att samhället bara i yttersta undantagsfall ska driva enskildas sak när det inte handlar om personer som förtalats i sin egenskap av myndighetsutövare. Nuvarande JK, Anna Skarhed, har korrigerat den tillfälliga avvikelsen och förvillelsen som Persbrandtmålet innebar. Det gjordes när JK avisade familjens Palmes önskan att JK skulle väcka allmänt åtal mot skaparna av filmen *Callgirl* där Olof Palme utmålades som pedofil.

Jag tillhörde dem som menade att JK inte borde väcka åtal mot utgivaren av *Callgirl*. I stället borde den allmänna diskussionen kunna leda till att filmskaparna klippte om filmen. Så blev det också och scenen där filmens Olof Palme går i säng med en 14-åring finns inte i den version som nu visas. Olof Palmes minne återupprättades, filmskaparna fick sig en näsbränna och för yttrandefriheten innebar det ett stopp i den utförsbacke som Anna Skarheds förträdare inledde.

Fallet *Callgirl* är ett lysande exempel på kraften i en öppen debatt och dess möjligheter att åstadkomma förändringar utan utdragna rättsprocesser.

Yttrandefrihetskommittén underlag och erfarenheterna av Persbrandtmålet och *Callgirl*-fallet borde fått regeringen att inte avskaffa kravet på "särskilda skäl" för allmänt åtal, i varje fall inte när det gäller JKs åtalsprövning. Förslaget har fått passera lagrådet utan kommentar och sannolikt dyker det upp i en proposition om några veckor. Hoppet får nu ställas till konstitutionsutskottet som sista utpost i värnet av yttrandefriheten.

Vill regeringen trots allt utöka allmänna åklagares skyldighet att väcka åtal mot yttranden i medier som inte omfattas av yttrandefrihetsgrundlagarna kan det göras med en enkel skrivning i brottsbalken. Det är inte

ovanligt utan snarast regel att yttranden som faller in under tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen har särbestämmelser.

Diskussionen om förhållandet mellan yttrandefriheten och integriteten håller sig många gånger på ett känslomässigt plan. Inget fel i sig och sannolikt oundvikligt eftersom det berör rätten att personliga angelägenheter ska få vara privata. Men låter vi känslorna styra och driva fram en lagstiftning som inskränker yttrandefriheten är vi riktigt illa ute.

För att i någon mån tillföra debatten sakargument och visa hur Yttrandefrihetskommittén gick igenom frågan tillgängliggörs i anslutning till denna artikel samtliga promemorior som kommittén tog fram.

JK bör inte få mer att göra.

Nils Funcke

Här kan du läsa samtliga promemorier som kommittén tog fram.

KOMMENTARER

Det finns 0 kommentarer på sidan.

Kommentera